

Katarína Habovštiaková: *Poučenia a zaujímavosti o slovenčine* (Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 2009, 170 str.)

Imanentné pravidlá slovenčiny

Popredná slovenská jazykovedkyňa Katarína Habovštiaková, rod. Kucháriková, sa narodila 18. mája 1929 v Jasove (okr. Košice-okolie). V rokoch 1939 – 47 študovala na gymnáziu v Bratislave. Na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity (1947 – 51) absolvovala aprobáciu slovenčina, francúzština a ruština a v rokoch 1947 – 1948 slavistiku na univerzite v Belehrade (srbochorvátsky jazyk – ruský jazyk). Titul PhDr. dosiahla v roku 1952, kandidáta vied v 1962 a docentúru ukončila v roku 1975. V rokoch 1951 – 53 pôsobila ako redaktorka v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve, 1953 – 74 pracovala v Jazykovednom ústave L. Štúra SAV v Bratislave (odborná pracovníčka, vedecká pracovníčka, samostatná vedecká pracovníčka), 1974 – 91 prednášala dejiny slovenského jazyka, dialektológiu a slavistiku na Katedre slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty v Nitre (odborná asistentka, docentka). Od r. 1991 žije na dôchodku v Bratislave.

Venuje sa výskumu dejín slovenského jazyka a lexikológii, ako aj otázkam jazykovej kultúry. Je autorkou vyše 20 monografií, príručiek a učebníc: Niekoľko poznámok o Bernolákovej spisovnej slovenčine (1958), Bernolákov jazykovedné dielo (1968), Anton Bernolák (1972), Jazyk a literatúra (1977), Slovenčina známa i neznáma (1996) a i. Spoločne s E. Krošlákovou pripravila knihu úvah Človek v zrkadle frazeológie (1990), antológiu Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov (1993) a Frazeologický slovník (1996). V oblasti detskej literatúry spoločne so Z. Bošáčkou vydala zbierku pranostík Svätí a počasie (1994), s manželom A. Habovštiakom rozprávkový súbor Remeslo má zlaté dno (1998). Je aj autorkou rozprávkových kníh V núdzi poznáš priateľa (1996), Ako sa chcel kráľ naučiť múdro kráľovať a iné rozprávky (2002), Tanečnice pri plese (2005), Zbojník Palo Päťoprstý a iné rozprávky o menách ľudí, obcí, chotárov a rastlín (2006). (Podľa <http://www.litcentrum.sk/16501>)

Publikácia *Poučenia a zaujímavosti o slovenčine* priamo súvisí s jedným z celožitných subdisciplinárnych jazykovedných zameraní autorky: materiál je zbierkou lexiky (slovná zásoba) denodennej, bežnej reči – či už základných (jednoslovných), alebo frazeologických jednotiek vrstvených buď historicky (staršie/novšie slová) a na základe ich sémantiky (významov), alebo volených podľa morfológických (tvaroslovných) príznakov (tvary, gramatika). Keďže ide o živú reč najčastejšie hovorenú a počúvanú, autorka poukazuje aj na správnu výslovnosť (ortoepia), ktorá „sa z praktických dôvodov pripája k hláskoslovniu“ (ortografia – pravopis).

Knižka obsahuje štyri kapitoly.

Poznáte staršie i novšie slová, ich tvary a významy? Na preverenie si tejto otázky zalistujeme v prvej kapitole, kde sa dozvieme napríklad, že slovo „čipka“ netreba opravovať na „krajku“, o látke „damask“ zasa odkiaľ prišla, prečo „dereš“ je nezameniteľný za postel, čo je to za sviatok „Hromnice“ a prečo sa pálili „hromničky“, prečo nezamieňať „jeseň“ s „jaseňom“. Ale aj to, že slovo „posledný“ netreba mechanicky nahrádzať slo-

vom „ostatný“. Z tých novších slov upozorňuje autorka jednak na nesprávne skloňovanie („euro“ skloňujeme podľa vzoru mesto, a preto päť „eur“), a na opak – na nesklonné „gala“, „super“, „tip-top“... Neopodstatnené je aj ne-prechyľovanie „opér“ na „opérka“ (NO 5/2007).

V druhej kapitole *Načítajte do hĺbín ľudovej a svetovej frazeológie* sa, opäť v abecednom poradí, dočítame o pôvode vzniku spojení a ich petrifikácii, ktorá spôsobila, že často používateľ nevie, ako a prečo. Vyčistíť „Augiášov chliev“ nebolo len ťažkou fyzickou úlohou pre Herkula, ale aj v prenesenom zmysle slova náročnou očistou napríklad vo sfére duchovnej. Potom už vykonávateľ len „leží ako Lazár“, snáď len nie tak dlhodobo. Preto treba aj pracovať s rozumom, veď „robotu nie je zajac (neujde)“, s tým, že si ju treba aj premyslieť a ne-urobiť capa záhradníkom“, lebo môžete „vyjsť na psí tridsiatok“. (Málokto už dnes vie, komu a za čo sa platil a čo s tým mali psy.)

Čo vám (ne)zostalo v pamäti z tvorenia slov a gramatiky autorka explicitne pripomína na príkladoch, ktoré

vznikli buď redukciami spojenia skladajúceho sa z dvoch plnovýznamových slov („auto + mobil“) na jedno slovo („auto“) alebo výpusťou druhého slova v dvojslovnom spojení, napríklad ísť na „panské“ (pole). Ale aj jednoduchým skrátením – napríklad „na neho“ na „naňho“ a na „naň“. A kedy to v mužskom rode mechanicky nejde? Odpoveď je na strane 110. S autorkou iste mnohí zdieľajú postreh o zámene rodov slov „rad“ a „rada“, hoci je rozdiel, či stretneme v živote vyčerpávajúcu radu alebo rad (podobne: mať „zámok“ je iné ako mať – iba – „zámku“).

Vo štvrtej kapitole kladie autorka otázku *Robí vám ťažkosť pravopis a výslovnosť?* Kto si pamätá vybrané slová zo základnej školy (napríklad „byt“ oproti „biť“, „bydlo“ oproti „bidlo“...), ale aj ne-vybrané (dať niekomu „tip“ na „typ“ domu), vie. Možno aj rozdiel medzi „dresom“ a „drezom“, ale aj medzi „Ježiškom“ a „ježiškom“ (vianočný dar); a zo skloňovania rozdiel medzi osou a osou – 3 „osy“ sotva poletia podľa smerov, ktoré určujú 3 „osi“ – symetrály x, y, z.

Tento bohatý „slovníček“ (odhadom 750 vstupov z vyše 100 000 slov základnej slovnej zásoby slovenčiny, ako vyčísľuje autorka v *Slove na úvod*) užívateľsky zrozumiteľne smeruje k poznaniu, že jazyková kultúra nie je výmyslom vedcov spoza stola, ale že jazyk, a teda aj jeho realizácia v reči majú svoje vnútorné pravidlá vychádzajúce z potreby človeka komunikovať – či už terminologicky presne, alebo metaforicky emocionálne. Na tejto ceste je vďaka (oproti nespisovnému „vodítku“) pre čitateľa aj *Abecedný index slov*, ktorý dôsledne korešponduje s textom.

Životný a profesionálny program slovenskej jazykovedkyne Kataríny Habovštiakovej výstižne vyjadruje aj anotácia vydavateľa k jej autobiografickej knihe *Môj život s Antonom Habovštiakom* (Martin: Matica slovenská, 2009, 158 s. In: <http://sk.olejar.eu/isbn/9788081150098/>):

„Vyše polstoročné spolužitie dvoch prenikavých bádateľov a ľudsky výnimočných osobností Antona a Kataríny Habovštiakovcov, ktorých kultúrny svet pozná nielen ako známych vedeckých pracovníkov, je pútavou kronikou uplynulého polstoročia s celou jeho tragi-

kou a protirečivosťou. Habovštiakovci sa zlatými písmenami zapísali do dejín slovenskej jazykovedy a národopisu, ale aj literatúry a umenia ako autori krásnych slovenských rozprávok, povestí, príbehov či televíznych scenárov. Autobiografické dielo doc. PhDr. Kataríny Habovštiakovej, CSc., organicky nadväzuje na memoárové dielo Antona Habovštiaka *Túžba po poznaní*, ktoré vydala Matica slovenská krátko pred jeho smrťou (2003).“

Tvorbu K. Habovštiakovej uvádza Ladislav Dvonč v *Súbornej personálnej bib-*

liografii slovenských slovakistov a slavistov (1925 – 1975): Slovenskí jazykovedci (Martin: Matica slovenská, 1987) a doplnky až do roku 1995 od toho istého autora, ktoré sú uvedené na stránke Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV: http://juls.sav.sk/ediela/slovenski_jazykovedci/1986-1995/Habovstiakova,%20Katarina.html.

Mgr. Oľga Silnická,
Národná osveta

Reprofoto: archív

AMFO 2010 ALEBO APRÍL – MESIAC FOTOGRAFIE V RUŽOMBERKU

Maratón podujatí venovaných fotografii a fotografom...

Takto príznačne by sa dal nazvať apríl v meste Ružomberok, ktorý začalo 1. apríla tohto roka Liptovské kultúrne stredisko v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja slávnostným otvorením a vyhlásením výsledkov regionálnej postupovej súťažnej výstavy neprofesionálnej fotografickej tvorby AMFO 2010 v Galérii L. Fullu v Ružomberku. Liptovskí fotografi do súťaže prihlásili spolu 132 farebných i čiernobielych fotografií.

Porota v zložení predsedkyňa Mgr. Helena Šišková, ArtD., Mgr. Martin Mõcik z ŠÚV Ružomberok a Ján Láclavík, AFIAP, za Fotoklub K. Plicku z Martína navrhla vystaviť fotografie všetkých 34 fotografov (okres Liptovský Mikuláš: 21 autorov, okres Ružomberok: 13 autorov), spolu 94 fotografií (87 farebných a 17 čiernobielych a 3 multimedialne prezentácie, kategória A (autori nad 21 rokov): 28; kategória B: autori od 16 do 21 rokov: 7 autorov.

Z rúk riaditeľky LKS Mgr. art. Miroslavy Palanovej si tak minulý ako aj tento rok prevzal hlavnú cenu AMFO 2010 za kolekciu farebných i čiernobielych fotografií JUDr. Miroslav Brtko z Likavy.

V kategórii A, farebná fotografia, si domov ocenenia odniesli Vladimír Vlček z Liptovského Mikuláša za prvé, Peter Illeš z Vavrišova za druhé a Martin Gál z Liptovského Mikuláša za tretie miesto.

Čestné uznania za architektúru vo fotografii získal Karol Klváček, Ružomberok, za technické spracovanie krajiny fotografie Gabriel Mlynarčík, Podtureň, za farebnú kompozíciu Michal Schmida, Ružomberok, za reportáž Vlado Škuta, Liptovský Hrádok, za akčnú fotografiu Peter Škuta, Liptovský Hrádok.

V menej obsadzovanej čiernobielej fotografii udelilo LKS 1. miesto Petrovi Illešovi z Vavrišova, 2. miesto Zdenkovi Juríkovi z Liptovského Hrádku a tretie Ondrejovi Brunckovi z Ružomberka.

Do súťaže sa môžu zapájať fotografi aj formou multimedialnej prezentácie vytvorenej z fotografií. Druhú cenu v tejto kategórii získal Miroslav Cheben z Ružomberka za svoju kolekciu *Sen o púťpave, Snívanie, Tváre a postavy z panoptika snov.*

Tento rok bola vyhlásená i špeciálna tematická kategória venovaná Európskemu roku boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu. Porotu zaujala svojou reportážnou fotografiou Petra Černáková z Ružomberka.

AMFO 2010 – Liptov je príznačné i tým, že na výstave sa prezentuje svojimi fotografiami až sedem mladých fotografiek vo veku od 16 do 21 rokov.

Prvé miesto za svoje fotografie získala Katarína Siváková z Liptovského Mikuláša, 2. miesto Jana Drugajová z Liptovského Petra a 3. miesto Patrícia Rojčeková a čestné uznanie si prevzala Alena Mikitová, obe z Liptovského Mikuláša.

Každoročne v rámci AMFO udeľuje fotografom cenu i Zväz slovenských fotografov. Tento rok ju získali Ivana Slaná z Vavrišova a Patrícia Rojčeková z Liptovského Mikuláša.

Porotou vybrané práce postupujú do krajského kola AMFO v Žiline (22. – 7. 7. 2010), kde veríme, že tak ako i minulý rok budú naši fotografi úspešne reprezentovať Liptov.

Liptovské kultúrne stredisko pozýva širokú verejnosť navštíviť výstavu AMFO 2010, ktorá je v Galérii L. Fullu sprístupnená denne okrem pondelka. Súťaž sponzorsky podporili firmy Škola digitálnej fotografie, Grafon a Booft.

Okrem výstavy AMFO bol v Ružomberku od 10. do 27. 4. tohto roka sprístupnený už 25. ročník medzinárodného salónu ekologickej fotografie Strom – v priestoroch Liptovského múzea, kde na konci mesiaca otvára výstavu aj Vladimír Škuta mladší s reportážnou fotografiou venovanou New Yorku.

AMFO 2010

foto: Miroslav Brtko, Likava: Mydream country 1 - Hlavná cena AMFO 2009

Fotoklub v Ružomberku pripravil pre fotografov a výtvarníkov v čase od 16. do 18. apríla Interfotopenľ 2010 a Zväz slovenských fotografov na víkend 23. – 25. apríla kurz krajiny fotografie s Ľubomírom Schmidom v lokalite Liptovskej Mary.

Do krajského kola porota navrhla zasláť všetky odporúčané fotografie a multimedialne prezentácie. Spolu tak postupuje 69 prác od 32 autorov.

Mgr. Tatiana Kandriková,
metodička pre film, fotografiu, výtvarné umenie a tradičnú ľudovú tvorbu, Liptovské kultúrne stredisko, Liptovský Mikuláš

Reprofoto: autorka